

เขมรผสมไทย : การเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ในประวัติศาสตร์ภาษาไทย

Khmero-Thai : The Great Change in the History of Thai

วิไลวรรณ ขนิษฐานันท์

Wilaiwan Khanittanan

บทคัดย่อ

บทความนี้เสนอสมมติฐานว่าคนไทยในลุ่มน้ำเจ้าพระยาเคยเป็นกลุ่มชนทวิภาษา(bilingual) ใช้ทั้งภาษาเขมรและไทยในชีวิตประจำวันมาตั้งแต่ยุคก่อนอาณาจักรสุโขทัย จนถึงยุคอยุธยาซึ่งเป็นยุคที่เริ่มมีการถ่ายเทลักษณะภาษาเขมรสู่ภาษาไทย และในยุคนี้การถ่ายเทขึ้นถึงจุดสูงสุดและสิ้นสุดลง สภาพการทวิภาษาดังกล่าวนี้ช่วยอธิบายว่าเหตุใดจึงมีลักษณะภาษาเขมรสอดแทรกอยู่ในภาษาไทยทั่วทุกด้านของภาษา และมีคำเขมรในภาษาไทยในปริมาณที่มากมาย มากกว่าคำมรดกไทเดิม(cognate) คำเขมรเหล่านี้มีมากมายและมีความซับซ้อนเกินกว่าที่จะอธิบายว่าคำเขมรในภาษาไทยทั้งหมดนี้เกิดจากการยืมภาษาเท่านั้น ผู้เขียนเสนอว่าการปนภาษา (code-mixing) และการย้ายภาษา(language shift)เป็นกลไกสำคัญที่ทำให้เกิดการถ่ายเทคำและลักษณะภาษาเขมรเข้าสู่ภาษาไทย และได้ใช้คำราชาศัพท์และวรรณกรรมไทยสมัยอยุธยาเป็นหลักฐานที่แสดงถึงการปนภาษาในสังคมทวิภาษา

Abstract

This article proposes two hypotheses about the Thai language of the Ayuthaya Period.

1. Ayuthaya was a bilingual society to a significant extent. Its people were using Thai and Khmer in their daily life. Two language phenomena point to bilingualism in this period. They are code-mixing and an abundance of Khmer words in Thai. There were more Khmer words in use than Tai cognates. The Khmer words permeated in all aspects of Thai. Six reasons are given to demonstrate that they were not loanwords, rather they were transferred from Khmer into Thai by bilingual speakers.

2. The Thai of Ayuthaya, inherited by Thais of the Bangkok Period, was a mixture of Thai and Khmer. Consequently, this form of Thai is very different from other sister languages of the Tai Family. The mixture partly resulted from language shift by the Khmer descendants of Khmer speakers of Ayuthaya.

บทนำ

ผู้เขียนบทความนี้มีสมมติฐานว่า “คำภาษาเขมร” ที่มีปริมาณมากมายในภาษาไทยนั้น มิได้เกิดจากการยืมเท่านั้น แต่ส่วนใหญ่เป็นผลมาจากผู้พูดภาษาในสังคม ปนภาษา(code-mixing)ระหว่างภาษาเขมรกับภาษาไทยเป็นประจำและเป็นระยะเวลายาวนาน ซึ่งผู้พูดภาษาจะสามารถทำเช่นนี้ได้ก็จะต้องเป็นผู้ที่รู้ 2 ภาษานี้ดี และจำนวนผู้เป็นทวิภาษา(bilingual) ในสังคมก็ต้องมีมากพอที่จะทำให้การปนภาษาเกิดขึ้นในชีวิตประจำวันของสังคมได้ ผู้เขียนเสนอความคิดว่าสังคมเมืองสมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นสังคมทวิภาษา คนในเมืองโดยเฉพาะชนชั้นสูงสามารถพูดได้ทั้งภาษาไทยและภาษาเขมร การปนภาษา (code-mixing) เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันของคนในเมืองทั้งในภาษาพูดธรรมดาและในคำประพันธ์ เพื่อเสนอแนวคิดดังกล่าวนี้ ผู้เขียนได้เรียบเรียงบทความนี้ออกเป็น 5 หัวข้อดังนี้

1. ภูมิหลังของคนไทยในกลุ่มน้ำเจ้าพระยา
2. คำเขมรในไทย
3. มิใช่เพียงคำยืม
4. ร่องรอยของสังคมทวิภาษาและการปนภาษา
5. บทสรุป

1. ภูมิหลังโดยสรุปของคนไทยในกลุ่มน้ำเจ้าพระยา

คำถามที่ว่าคนไทยมาจากไหนยังเป็นที่ถกเถียงกันอยู่ในวงวิชาการ และคำตอบที่มีอาจแบ่งออกเป็น 2 กลุ่มใหญ่ คือ กลุ่มหนึ่งให้เหตุผลว่าคนไทยอยู่ในย่านเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ตลอดมา ไม่ได้ย้ายมาจากที่อื่น ผู้นำในการแสดงความคิดเห็นนี้ได้แก่ สุด แสงวิเชียร และสุจิตต์ วงศ์เทศ กลุ่มที่สองมีความเห็นว่าคนไท(ย)ย้ายลงมาจากทางใต้หรือตะวันตกเฉียงใต้ของจีน กลุ่มนี้เป็นกลุ่มที่ใหญ่กว่ามีทั้งนักภาษาศาสตร์ นักประวัติศาสตร์ และนักมานุษยวิทยา อาทิ ชลธิรา กลัดอยู่ ศรีศักดิ์ วัลลิโภดม Anthony Diller และ Baas Terwiel

ผู้เขียนบทความนี้จัดว่าตนเองอยู่ในกลุ่มที่สอง เนื่องจากเชื่อในหลักฐานและร่องรอยทางภาษาศาสตร์และโบราณคดีที่มีอยู่ตามเส้นทางการอพยพและการค้าขาย แต่ในที่นี้จะไม่กล่าวถึงรายละเอียดในเรื่องนี้ เนื่องจากอยู่นอกขอบเขตของหัวข้อของบทความนี้ ในปัจจุบันมีชนกลุ่มน้อยที่พูดภาษาตระกูลไทอยู่ในประเทศจีน เมียนมาร์ เวียดนาม อินเดีย เป็นจำนวนรวมกันประมาณ 25 ล้านคน(Yongxian, 1997) ชนที่พูดภาษาตระกูลไทและเป็นชนกลุ่มใหญ่ของประเทศมีเพียง 2 ประเทศเท่านั้นคือประเทศไทยและประเทศลาว ชนกลุ่มน้อยที่ใช้ภาษาไทยใน 4 ประเทศดังกล่าวนี้ล้วนมีต้นานกล่าวถึงอาณาจักรไทในสมัยโบราณซึ่งมีอายุประมาณ

1,000 ปี อาณาจักรนี้เรียกกันว่าเมืองมว อยู่ทางตะวันตกเฉียงใต้ของจีนและทางเหนือของพม่า โดยประมาณ

ตามพงศาวดารของคนไทยกลุ่มต่าง ๆ อาณาจักรนี้ถูกจีนส่งทหารมาปราบปรามอยู่ เมือง ๆ และทำให้อาณาจักรล่มสลายไปในพุทธศตวรรษที่ 18 ครั้งนั้นทำให้คนไทยต้องเคลื่อนย้ายอพยพกันครั้งใหญ่ แต่นอกเหนือจากการปราบปรามจากจีนเป็นประจำแล้ว คนไทยต่างเมืองต่างกลุ่มกันก็ทำศึกรบพุ่งกันเองอยู่เป็นประจำ (Banua, 1985) บางครั้งก็เกิดภัยธรรมชาติ อาทิ ความแห้งแล้งหรือน้ำท่วม (จากข้อมูลเพลงขับพื้นเมืองของชาว(ไท)จ้วงในจีน) เหล่านี้เป็นสาเหตุที่ทำให้คนไทยต้องอพยพเคลื่อนย้ายถิ่นที่อยู่กันเป็นประจำ และในช่วงที่คนไทยอพยพลงมาในย่านอาณาจักรของเขมรนั้นคนเขมรได้รับพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำของคนเขมรแล้ว ที่นครวัดมีรูปสลักนูนทหารเขมร(สยาม) ช่วยกษัตริย์ขอมทำสงคราม รูปนี้ใช้เป็นหลักฐานเกี่ยวกับคนไทยในย่านสุวรรณภูมิได้ตัวอย่างหนึ่ง รูปนี้ทำให้เรากล่าวได้ว่าคนไทยมาอยู่ย่านนี้ อย่างน้อยก็นานนับพันปีแล้ว นานพอจนเป็นที่รู้จักและมีความสำคัญพอจนได้รับการบันทึกเป็นรูปสลักนูนที่นครวัด

คนไทยที่เป็นชนกลุ่มน้อยในประเทศต่าง ๆ ที่กล่าวถึงไปแล้วนั้น มีลักษณะเหมือนกันหลายประการคือ ใช้ภาษาไทยในชีวิตประจำวัน ทำนาปลูกข้าวเป็นอาชีพหลัก ทอผ้า ปลูกผัก จักสาน เพื่อใช้นุ่งห่มและบริโภคเอง คนไทยเวียดนามทางเหนือและทางตะวันตกเฉียงใต้ของจีนเกือบทั้งหมดนับถือผี บูชาผีบรรพบุรุษ และไม่นับถือศาสนาใด ๆ มีแต่คนไทยกลุ่มน้อยในประเทศเมียนมาร์และอินเดียเท่านั้นที่นับถือศาสนาพุทธซึ่งได้รับสืบทอดไปจากคนพม่า วิถีชีวิตของคนไทยที่เป็นชนกลุ่มน้อยที่กล่าวถึงนี้จะใกล้เคียงกับวิถีชีวิตของคนไทยในสมัยโบราณ เมื่ออพยพลงมาสู่ดินแดนย่านที่เป็นถิ่นที่อยู่ของคนเขมรยุคนครวัด และในย่านลุ่มน้ำเจ้าพระยา มากกว่าที่จะเหมือนวิถีชีวิตของคนไทยที่เป็นชนกลุ่มใหญ่ในประเทศไทยและลาวในปัจจุบัน เพราะชนกลุ่มน้อยเหล่านี้ส่วนมากอยู่ในถิ่นที่ห่างไกลไปมากจากสังคมเมือง ความเจริญและความทันสมัยเข้าไปไม่ถึงยาก การเปลี่ยนแปลงในวิถีชีวิตจึงมีน้อย และวิถีชีวิตของชนกลุ่มน้อยในจีนและเวียดนามทางเหนือน่าจะใกล้เคียงกับวิถีชีวิตชาวไทยที่อพยพเข้าสู่ย่านสุวรรณภูมิเมื่อประมาณ 1,000 ปีที่แล้วมากที่สุด คือ เป็นชาวนาปลูกข้าวที่ยังไม่นับถือศาสนาและยังไม่มีภาษาเขียนใช้ และดั่งภาพสลักนูนที่ปรากฏที่นครวัด คนเขมรในยุคนครวัดเป็นชนชั้นปกครองที่มีอารยธรรม มีความรู้ความสามารถสูง และในช่วงเวลานั้นคนเขมรนับถือศาสนาพุทธ คนไทย(ย)ที่อพยพมาสู่อาณาจักรเขมรในตอนนั้น ต้องอยู่ในฐานะชนกลุ่มน้อยผู้มาอาศัยอยู่ คนไทยต้องเรียนรู้ภาษาเขมรเพื่อใช้ในการดำรงชีวิตร่วมกับคนเขมรซึ่งเป็นชนกลุ่มใหญ่เหมือนกับที่คนจีนที่อพยพมาอยู่เมืองไทยก็ต้องเรียนรู้ภาษาไทยและสิ่งที่สำคัญที่สุดก็คือ คนไทยได้ยอมรับนับถือศาสนาพุทธผ่านชาวเขมร ในภาพรวมแล้วคนไทยได้รับอิทธิพลจากเขมรในทุก ๆ ด้าน และมีวิถีชีวิตที่คล้ายคลึงกับคนเขมรมากขึ้น ความเปลี่ยนแปลงนี้ทำให้คนไทยในย่านนี้แตกต่างไปจาก

คนไทที่ไม่ได้อพยพมาด้วยกัน และในที่สุดเมื่อเกิดอาณาจักรหรืออยุธยาขึ้นในลุ่มน้ำเจ้าพระยา แม้จะเป็นอาณาจักรไทยแต่ก็เป็นไทยที่มีอิทธิพลและความนึกคิดแบบเขมรอยู่มาก ดังจะกล่าวถึงในรายละเอียดต่อไป

การเรียนรู้ภาษาเขมรและการยอมรับนับถือศาสนาพุทธผ่านคนเขมรได้ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงครั้งยิ่งใหญ่ขึ้นในภาษาไทยกล่าวคือ การยอมรับนับถือศาสนาพุทธผ่านคนเขมร ย่อมหมายถึงการเรียนรู้ศาสนาพุทธเป็นภาษาเขมร ในแง่หนึ่งนี้ คือ การคิด การรับรู้ และเรียนรู้แบบคนเขมร ข้อมูลภาษาในจุดนี้เป็นประโยชน์ต่อการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงของภาษาเป็นอย่างไร มีคนไทที่เป็นชนกลุ่มน้อยอีกหลายกลุ่มที่นับถือศาสนาพุทธเช่นกัน แต่คำศัพท์ที่ใช้ในแวดวงนี้แตกต่างกันไปตามแหล่งที่แต่ละถิ่นได้รับศาสนาพุทธมา เช่น คนไทในอินเดียเรียกพระสงฆ์ ว่า เจ้มน เจ้ซัง (ข้อมูลภาคสนามของผู้เขียน) ส่วนคนไทเด้อส่งในจีน เรียกว่า ฟุงลี หรือ ปุงลี (Luo, 1999) สำหรับคนไท(ย)ในลุ่มน้ำเจ้าพระยาคำในแวดวงศาสนาพุทธจะเหมือนของเขมรแม้เขมรและไทยจะเป็นภาษาต่างตระกูลกันก็ตาม ตัวอย่างคำที่ไทยและเขมรใช้เหมือนกัน

พระพุทธองค์ สวตมนต์ ศรีทธา อาราม เทวโลก พระเดชพระคุณ

(ใช้พูดกับพระสงฆ์) ลีล ประเคน

(ข้อมูลจากHuffman and Proum, 1977)

2. คำเขมรในไทย

มีงานศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับ “คำยืมเขมร” ในภาษาไทยหลายงาน มีผู้ศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับคำยืมภาษาเขมรในภาษาไทยหลายท่าน อาทิ Aymonier(1903 อ้างใน อุไรศรี วรศรีน) กาญจนาน นาคสกุล(1962) S.Lewitz(1967b) แต่งานที่แสดงถึงการค้นคว้าอย่างละเอียดลึกซึ้งที่สุดในเชิงภาษาศาสตร์ คืองานของอุไรศรี วรศรีน เรื่อง Les Elements Khmers Dans La Formation De La Langue Siamoise, 1984 งานนี้ ศึกษา “คำยืมเขมร” ในภาษาไทยกว่า “1,500” คำ ในหลายแง่มุม อาทิ “การจำแนกคำยืมตามเครือข่ายของความหมาย” “ที่มาของคำยืม” “การเปลี่ยนแปลงด้านเสียง” และ “การสร้างคำ” งานนี้จำแนกที่มาของคำของคำยืมเขมรออกเป็น 3 ยุค คือ เขมรยุคโบราณ ยุคกลาง และยุคใหม่ ในแง่เสียง งานนี้ได้ศึกษาถึงการเปลี่ยนแปลงของเสียงในคำยืมในแง่มุมต่าง ๆ อาทิ พยัญชนะต้นของเขมรโบราณ *dr* (ออกเสียง *r*) ได้กลายเป็นเสียง *s* ในภาษาไทย อาทิ ทรง ทวาย ทรวง และงานนี้ได้ชี้ลักษณะสำคัญในคำยืมเขมรหลายประการ อาทิเช่น คำเขมรในภาษาไทยหลายคำใช้ “อาคม” (infix) ที่ไม่ปรากฏมีในภาษาเขมรเอง เช่น *-?amr-* ในคำ *chamruay* (ชำระ) จากคำ *chuay* (ช่วย) และได้ให้คำอธิบายไว้ว่า “อาคม” (infix) นี้จะมาจากอาคม *-?am -* นอกจากนี้ยังมีข้อสังเกตที่น่าสนใจว่า มีการนำหน่วยเติมหน้า(prefix)กลับไปใช้กับคำมรดกไทยเดิมด้วย เช่น “ตูก” เป็น “กระตูก”

"ดู" เป็น "ประตู" งานหลักที่ละเอียดและใช้เวลามากคือ การจำแนกคำยืมออกเป็นกลุ่มตามเวด
วงความหมาย ผู้ศึกษาจำแนกคำออกเป็น 7 ประเภทใหญ่ คือ

1. ชีวิต
2. บุคคลและสังคม
3. สิ่งปลูกสร้าง
4. ธรรมชาติ
5. สัตว์
6. พืช
7. ราชศัพท์

ในแต่ละประเภทยังแบ่งออกเป็นหัวข้อได้อีก รวมทั้งหมด 52 หัวข้อ และในแต่ละหัว
ข้อยังแยกออกเป็นหัวข้อย่อยได้อีกกว่า 200 หัวข้อ ตัวอย่าง ในประเภท "ชีวิต" แบ่งออกเป็น
10 หัวข้อ ดังนี้

1. ร่างกายมนุษย์
2. ระบบธรรมชาติ(ของร่างกาย)
3. สุขภาพและโรคภัย
4. สิ่งที่เกี่ยวข้องกับร่างกาย เสื้อผ้า
5. การเคลื่อนไหวทั้งตัว ทำทาง
6. การเคลื่อนที่ การเดิน
7. วิธีการเคลื่อนย้ายสิ่งของ
8. การเคลื่อนไหวของมือในการจับสิ่งของ
9. การเคลื่อนไหวของศีรษะ
10. อากัปกริยา

ตัวอย่างคำ ในแต่ละหัวข้อ

1. ร่างกายมนุษย์ เช่น แคระ จมูก กะโหลก กราม กระเพาะ ทรวง(อก) อวัยวะเพศ
ชาย
2. ระบบธรรมชาติ(ของร่างกาย) เช่น อัจม ขาก พัก โลม ลำลึก
3. สุขภาพและการเจ็บไข้ เช่น สบาย หืด รังแค ตะคริว กำเริบ
4. สิ่งที่เกี่ยวข้องกับร่างกาย เสื้อผ้า เช่น แต่ง ผลัด สะไบ กระโปรง โคน
5. ทำทางและการเคลื่อนไหวทั้งตัว เช่น พังพาบ ล้ม จองห้อง กำบัง
6. การเคลื่อนย้าย การเดิน เช่น เหาะ ลอด เวียน เดิน ชน เตรีดเตร์ กระทบ
ระหกระเหิน
7. วิธีการเคลื่อนย้ายสิ่งของ เช่น ยก กระเตี้ยต ทูน สะพาย บรรทุก ลำเลียง
8. การเคลื่อนไหวมือในการจับสิ่งของ กิจกรรมที่ใช้มือทำ เช่น พาด กด รอง เกย
ประคอง กรอก พยุง ปลด รวบ
9. การเคลื่อนไหวของ(ส่วน) ศรีษะ เช่น สะโงก ซ้ำเลื่อง เหย ผงก พัก
10. อากัปกริยาการกระทำ เช่น บำเพ็ญ สร้าง ผลาญ ล้าง กอบ ประกอบ บันทึก จด
จาร สำรวจ จำลอง ปรุง

การจำแนกประเภทคำตามความหมายที่ละเอียดถี่ถ้วนดังกล่าวนี้เองที่เป็นข้อมูลสำคัญ และเป็นแรงบันดาลใจให้ผู้เขียนบทความนี้ว่า “คำยืมภาษาเขมร” ไปศึกษาวิเคราะห์ในบริบทของ “การใช้ภาษาในสังคม” ที่กว้างขึ้นและได้ข้อสรุปจากการศึกษาว่า “คำยืมภาษาเขมร” จำนวนมากมายในภาษาไทยมิได้เกิดจากการยืม แต่เกิดจากคนในสังคมใช้ภาษาไทยปนกับภาษาเขมรเป็น ประจำและเป็นเวลานาน ซึ่งหมายความว่าคนส่วนใหญ่ในสังคมจะต้องรู้ 2 ภาษา-ไทยและเขมร และในอันดับต่อไป ผู้เขียนจะให้เหตุผลแสดงว่า “คำยืมภาษาเขมร” ไม่ได้เกิดจากการยืมทำนองเดียวกับคำยืมภาษาจีนหรือคำยืมภาษาอังกฤษในภาษาไทย

3. มิใช่เพียงคำยืม

อันที่จริงการกล่าวว่า “คำเขมรในภาษาไทย” ไม่ใช่คำยืม เป็นคำพูดที่กว้างและหละหลวมเกินไป และควรกล่าวเสียใหม่ว่าในบรรดาคำเขมรที่มีอยู่ในภาษาไทยกว่าสองพันคำนั้น มีทั้งคำที่เกิดจากการยืมและจากการถ่ายเทคำมาจากภาษาเขมรด้วยกระบวนการปนภาษา (code-mixing) และคำเขมรประเภทหลังมีมากกว่าประเภทแรก ดังที่ อุไรศรี วรศรีน ได้แสดงให้เห็นแล้วว่า คำเขมรในภาษาไทยนั้นมีที่มาต่างกัน บางคำพบในเขมรยุคโบราณ ซึ่งอยู่ในช่วงคริสตศตวรรษที่ 7-14 บางคำพบในเขมรยุคกลางซึ่งอยู่ในช่วงคริสตศตวรรษที่ 15-18 และบางคำพบในภาษาเขมรยุคใหม่ช่วงคริสตศตวรรษที่ 18-ปัจจุบัน (Varasarin, p.11) คำเขมรที่ไทยนำเข้าภาษาไทยในยุคแรก ๆ ก่อนอาณาจักรสุโขทัยและยุคสุโขทัยน่าจะเป็นคำยืม แต่เมื่อถึงสมัยอยุธยาซึ่งมีการปกครองแบบยกย่องกษัตริย์เป็น “สมมติเทพ” หรือ “เทวราชา” ตามแบบเขมร และมีวงการ “วรรณกรรม” แบบเขมรเกิดขึ้นในสังคมนั้น คำเขมรก็ได้หลั่งไหลเข้าสู่ภาษาไทยเป็นจำนวนมาก และคำเขมรในช่วงเวลาดังกล่าวนี้แหละที่ผู้เขียนเสนอว่ามีใช่เขมรที่มาจากกรการยืม แต่มาจากกระบวนการปนภาษา (code-mixing) ซึ่งจะได้กล่าวถึงรายละเอียดของหัวข้อนี้ในลำดับต่อไป

ในจุดนี้ผู้เขียนจะกล่าวถึงเหตุผลที่แสดงว่าคำเขมรในภาษาไทยส่วนใหญ่ไม่ใช่คำยืม ดังนี้

1. คำเขมรในภาษาไทยมีธรรมชาติที่แตกต่างจากคำอื่น ๆ ในภาษาไทย อาทิ คำยืมภาษาบาลี-สันสกฤต ภาษาจีน ภาษาอังกฤษ
2. คำไวยากรณ์เขมรในภาษาไทย
3. คำแสดงถึงความเข้าใจและความซาบซึ้งในอารมณ์และความรู้สึกในคำ
4. คำเขมรมีปริมาณมากมายเกินขอบเขตของความเป็นคำยืม
5. ชื่อภาษาเขมร
6. คำเขมรในไทยที่มีมากกว่า 1 ความหมาย มีความหมายอื่นตรงกันกับคำในภาษาเขมรด้วย

ผู้เขียนขอขยายความเหตุผลทั้ง 6 ประการ ดังนี้

ประการแรก เมื่อเปรียบเทียบคำภาษาต่าง ๆ ที่เป็นคำนำเข้าจากภาษาอื่น จะเห็นว่าคำเขมรมีธรรมชาติที่แตกต่างไปคือ คำจากภาษาอื่นมักมาพร้อมกับ “สิ่งใหม่” สำหรับสังคมไทย สิ่งใหม่อาจจะเป็นวัตถุสิ่งของที่มีตัวตน หรือเป็นความคิดที่เป็นนามธรรมก็ได้ ลักษณะเด่นในที่นี้คือ การเป็น “สิ่งที่สังคมไทยไม่เคยมี ไม่เคยรู้จักมาก่อน” เช่น ความคิดเรื่อง “ศีล บาป บุญ คุณ โทษ” (บาลี-สันสกฤต) สังคมไทยเดิมเป็นสังคมนับถือผี ทั้งผีบรรพบุรุษและผีในธรรมชาติ ความคิดที่ศาสนาพุทธนำมาสู่สังคมไทยในคำ 5 คำข้างบนนี้จึงเป็นสิ่งใหม่ ในทำนองเดียวกัน คำว่า “ก๋วยเตี๋ยว โอเลี้ยง ตังฉ่ำ แป๊ะเจี๊ยะ” (จีน) “การ์ด คอมพิวเตอร์ โซว์ ทวี แบงค์” (อังกฤษ) ก็เป็นสิ่งที่สังคมไทยไม่เคยมีมาก่อน คำเหล่านี้จึงเข้าสู่ภาษาไทยพร้อม ๆ กับที่วัตถุ สิ่งของ หรือความคิดใหม่ๆ นั้นเข้ามาในสังคมไทย แต่คำเขมรในภาษาไทยจำนวนมากเป็นคำเกี่ยวกับสิ่งที่คนไทยรู้จัก หรือมีอยู่แล้วในสังคมไทย และไม่ใช้ “สิ่งใหม่” สำหรับคนไทย เช่น

เดิน พุง กระเพาะ ตะโพก (คำเรียกอวัยวะเพศชาย)
ขาก เกิด สะอาด จบ เต็ม (พื้น)กราม ตรง เพลิง
ชนะ วัง(ที่อยู่สำหรับพระเจ้าแผ่นดิน) กระท่อม
เพลง รำ ธรรมเนียม อำแดง ชลาด ผสม กลับ(บ้าน)
สาว(เชือก) ชิด(ใกล้) เกรง(กลัว) บึง สะพาน แขน(ดวงจันทร์)

คำที่ยกมาเป็นตัวอย่างข้างบนนี้ เป็นคำที่ภาษาไทยที่เป็นชนกลุ่มน้อยในประเทศอื่น ๆ อาทิ เมียนมาร์ อินเดี ยจีน ไม่ใช่ แต่ใช้คำมรดกไทเดิม(cognate)อยู่ เช่น ญา่ง(เดิน) ท้อง (พุง กระเพาะ) สูด(จบ) กา(รำ) เตือน(แขน ดวงจันทร์) เป็นต้น

ประการที่สอง คำเขมรในภาษาไทยมี “คำไวยากรณ์” (Grammatical words) ซึ่งไม่ปรากฏมีในคำยืมภาษาอื่น ๆ คำไวยากรณ์เป็นคำประเภทที่มีความเป็น “นามธรรม” มากกว่าคำศัพท์ธรรมดาทั่วไปในแง่ที่ว่า เป็นคำที่ใช้แสดงความสัมพันธ์ระหว่างหน่วยทางภาษาเท่านั้น คำประเภทนี้ไม่มีความสัมพันธ์กับโลกรอบตัวของมนุษย์ ไม่มีอะไรในสังคมมนุษย์ที่จะเป็นตัวแทนแสดงออกถึงความสัมพันธ์ทางภาษาได้ ตัวอย่างคำไวยากรณ์ภาษาเขมรในไทย “คือ โดย แต่ เพราะ หรือ” “คำยืม” จากภาษาอื่น โดยทั่วไปเป็นศัพท์ที่มีความสัมพันธ์กับโลกรอบตัว แม้ว่าจะบางคำจะมีความหมายเป็นนามธรรมมากกว่าคำอื่น ๆ ก็ตาม เช่น ทุกข์ สุข ปัญญา ประเด็นในที่นี้คือ เมื่อคำไวยากรณ์เป็นคำที่มีความเป็นนามธรรมมาก และไม่เกี่ยวข้องกับโลกรอบตัว ก็ย่อมเป็นการยากที่จะมีการยืมคำประเภทนี้ในภาษาและที่อาจรวมอยู่ในประเภทคำที่ไม่ใช่คำยืม แต่เป็นคำที่ผู้พูดภาษาใช้บ่อยจนเกิดความเคยชินในอยู่ภาษาหนึ่งและนำไปใช้ด้วยในอีกภาษาหนึ่ง สำหรับกรณีนี้ ผู้พูดถ่ายเทคำเหล่านี้จากภาษาเขมรมาสู่ภาษาไทย นอกจากนั้นยังมีคำที่

ไม่น่าจะเป็นคำยืม แต่เป็นคำที่ใช้ติดปากอยู่ในภาษาหนึ่งแล้วผู้พูดนำไปใช้ในอีกภาษาหนึ่งในทำนองเดียวกันนี้อีก คือ คำชานรับ เช่น จำ จำ อือ โวย เหวย เอย โอย

ประการที่สาม มีคำภาษาเขมรจำนวนมากในภาษาไทยที่ใช้บรรยาย อธิบายอารมณ์และความรู้สึก ที่ไม่อาจจัดเข้าเป็นการยืมประเภทเดียวกับภาษาอื่น ๆ คำยืมจากภาษาอื่น ๆ ซึ่งมักตกอยู่ในประเภทการยืมที่ Bloomfield (Language, 1939) จำแนกว่าเป็นการยืมเพราะวัฒนธรรม (Cultural borrowing) หรือ การยืมเพราะความใกล้ชิด (Intimate borrowing) เช่น มีการยืมเพราะฝ่ายหนึ่งมีความรู้มีเทคโนโลยีหรือมีวัฒนธรรมที่สูงกว่า ในกรณีนี้ฝ่ายที่ต่อยกกว่ามักเป็นฝ่ายยืม และเป็นการยืมประเภทที่ผู้ใช้ภาษา 2 ฝ่ายอาจไม่เคยพบปะกันเลย ดังตัวอย่างคำบาลี-สันสกฤตและคำภาษาอังกฤษที่ใช้อยู่ในภาษาไทย ส่วนการยืมเพราะการอยู่ใกล้ชิดกันนั้น ผู้ใช้ภาษาทั้ง 2 ฝ่ายต้องพบปะกันอยู่เป็นประจำ คำจากภาษาจีนก็ตกอยู่ในประเภทนี้ เช่น ก้วยเตี่ยว จับฉิ่ง กิ่งฉิ่ง หมี่ ไทงวเฮ้ง ฮวงจู้ย เฮง ซวย

คำจากภาษาเขมรที่อยู่ในภาษาไทยก็มีคำที่อาจจัดให้เป็นคำยืม 2 ประเภทนี้ เช่น “จังหวัดอำเภอดำแหน่ง กำนัน” เป็นคำยืมประเภทวัฒนธรรม และคำเช่น กบาล จิ้งจก ตุ๊กแก กระเบน กระบอง อาจจัดเป็นคำยืมเพราะความใกล้ชิด แต่่นอกจากนี้แล้วยังมีคำภาษาเขมรอีกเป็นจำนวนมากที่เป็นคำแสดงออกถึงอารมณ์ ความรู้สึกนึกคิด หรือเป็นคำที่ใช้อธิบาย บรรยาย อากัปกริยาต่าง ๆ คำประเภทนี้โดยทั่วไปคนที่รู้ 2 ภาษา หรือบุคคลทวิภาษา มักเลือกใช้เมื่อเกิดความรู้สึกว่าภาษาที่กำลังใช้พูดอยู่นั้นไม่อาจสื่อความหมายได้ดีเท่ากับอีกภาษาหนึ่ง เช่น คนไทยที่พูดได้ทั้งภาษาจีนและภาษาไทยมักเลือกใช้คำจีนว่า “เหลาซิก” และ “อื้อจ้อ” เพื่อบรรยายบุคลิกของคนบางคน และให้คำอธิบายว่าในภาษาไทยไม่มีคำที่สามารถอธิบายบุคลิกของคนในกรณีนี้ได้ดีเท่ากับคำจีน 2 คำนี้ คำจากภาษาเขมรในทำนองนี้มีอยู่มากมาย เช่น

กระอ๊กกระอ้วน กระวานกระวาย กำแหง ฉนวน ตรากรตำรา ทะลิ่ง เยาะ ระทระทวย รำคาญ รำพึง รำลึก ละเลิง บังอาจ ประคัมประคอง สงวน ประจาน ผยอง เพลิดเพลิน เลิศ พิลึก ละเมียด ล้าออย ล้านึก สะแหงง สยดสยอง สะทกสะท้าน สนุกสนาน อวด เข้ม เหลิง

ประการที่สี่ คำเขมรในภาษาไทยมีอยู่ในทุกแวดวงความหมาย หรืออีกนัยหนึ่งก็คือไม่ว่าจะใช้ภาษาไทยสื่อความเกี่ยวกับเรื่องใดก็จะปรากฏมีคำเขมรอยู่ด้วยทุกเรื่อง ต่างจากคำยืมภาษาอื่น ๆ ที่มีใช้เฉพาะด้าน เช่น บาลี-สันสกฤตในแวดวงพุทธศาสนาและวรรณคดี คำภาษาอังกฤษในแวดวงเทคโนโลยีวิทยาศาสตร์และการศึกษา เป็นต้น ที่อุไรศรี วรศริน จำแนกคำเขมรในไทยออกเป็น 7 ประเภทใหญ่ 52 หัวข้อ และ 209 หัวข้อย่อยตามแวดวงความหมายนั้น สะท้อนให้เห็นว่าคำเขมรมีอยู่ในทุกแวดวงความหมายในภาษาไทย ต่อไปนี้เป็นตัวอย่างหัวข้อย่อยที่อุไรศรี วรศริน ได้จำแนกไว้

“การเกิด ช่วงอายุ การตาย การรับรู้ การคิด การจำ ทำทาง เอกสารหนังสือ ความรู้ สึกอารมณ์ ความกล้า ความต้องการ ครอบครัว การปกครองประเทศ หน้าที่การงาน กฎหมาย ภาษี ขนบธรรมเนียม ศาสนา ศาสนาพุทธ กีฬา ดนตรี เครื่องดนตรี การขับร้องเพลง การประพันธ์ ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล การพูด การเขียน การตอบรับ ที่อยู่อาศัย การเพาะปลูก อาวุธ กลยุทธสงคราม เครื่องใช้ อาหารการกิน รสชาติ ผ้า การนับขี้ตวงวัด คุณภาพ สี เรื่องสำคัญ ความสวยงาม พลัง ท้องฟ้า-ดวงดาว แผ่นดิน น้ำ ทะเล หิน นก แมลง ปลา ต้นไม้ ผัก ผลไม้ ยา”

คำเขมรที่มีจำนวนมากมายและมีความหมายครอบคลุมทุกด้านนี้ต้องเกิดจากการถ่ายเทภาษาเขมรเข้าสู่ภาษาไทย เพราะคนในสังคมรู้ 2 ภาษาดีเท่ากัน และมีโอกาสใช้ทั้ง 2 ภาษาในชีวิตประจำวันร่วมกัน

ประการที่ห้า คำเขมรที่ปรากฏในภาษาไทยนั้น จำนวนมากได้กลายเป็น “ชื่อคนไทย” และนี่นับเป็นสิ่งบ่งบอกถึงสังคมทวิภาษาอีกประการหนึ่ง ชื่อเหล่านี้มีความหมายหลากหลาย บ้างก็เป็นกริยา อาการ การกระทำ บ้างก็เป็นชื่อ “ธรรมชาติ” บ้างก็เป็นชื่อสิ่งของ เช่น

กำจัด จำลอง จำนาง เจริญ จำเรียง ดำริ ดำเกิง ถนอม พนม บรรหาร ลอจ ระดม ระเบียบ รำจวน รำพึง สำออง สงบ สัจด์ สงวน เสี่ยง โสว แสง สึงเวียน สดับ เสนาะ ไพเราะ บำเพ็ญ บำรุง บรรจง บรรจบ ประคอง ประกอบ ประกาย ประดับ ประชุม ประมวล ประสาน อ่าง ผดุง อำนวย อำนาจ

“ชื่อ” เหล่านี้เป็นคำที่มีความหมายพื้นๆ ในภาษาเขมร ผู้ที่ตั้งชื่อหรือผู้ใช้ชื่อเหล่านี้ในระยะแรก ๆ ย่อมต้องเป็นผู้ที่คุ้นเคยกับภาษาเขมรดีและมีโอกาสใช้ภาษาเขมรในชีวิตประจำวัน

ประการที่หก คำเขมรที่มีมากกว่าหนึ่งความหมาย เมื่อมาปรากฏใช้ในภาษาไทยก็มีหลายความหมายด้วย และเป็นความหมายที่ตรงกัน เช่น คำว่า “จุก” ความหมายหนึ่งหมายถึงสิ่งที่ใช้ปิดขวด อีกความหมายหนึ่งหมายถึงอาการเจ็บปวดที่ท้อง ทว่า จุกเสียด การที่ใช้ความหมายต่างๆ ของคำๆ เดียวกันตรงกันนี้ เป็นสิ่งช่วยชี้ชัดอีกประการหนึ่งว่า ผู้ใช้ภาษาใช้คำเขมรปนกับคำไทยเมื่อสื่อสารกันอยู่ โดยปกติแล้วคำยืมจะมีความหมายที่เฉพาะหรือแคบกว่า หรือแตกต่างไปจากคำในภาษาที่ให้อืมมา คำยืมมักมีขอบเขตการใช้ที่จำกัดกว่าในภาษาที่เป็นผู้ยืม เช่น คำว่า partner เมื่อภาษาไทยยืมมาครั้งแรกนั้นอยู่ในบริบทของการแต่งงาน ในระยะแรกๆ นั้น (หลังสงครามโลกครั้งที่สอง) คำๆ นี้ในภาษาไทยหมายถึง ผู้หญิงที่ทำงานในบาร์ที่มีการแต่งงาน เพราะผู้หญิงเหล่านี้เป็นผู้แต่งงานให้กับผู้ชายที่ไปเที่ยวบาร์ ในปัจจุบัน “พาร์ทเนอร์” มีความหมายที่เปลี่ยนไป และสำหรับผู้รู้ภาษาอังกฤษ “พาร์ทเนอร์” หมายถึงผู้ทำงานร่วมกัน งานประเภทใดก็ได้ และ “พาร์ทเนอร์” จะเป็นหญิงหรือชายก็ได้ ที่เป็นเช่นนี้เพราะคนไทยที่ใช้คำ

ว่า “พาร์ทเนอร์” ในปัจจุบันรู้ภาษาอังกฤษดี และพูดภาษาอังกฤษได้ ต่างจากในสมัยแรกที่ “พาร์ทเนอร์” หมายถึง ผู้หญิงที่ทำงานในบาร์ที่มีการเต้น เท่านั้น ในทำนองเดียวกันคำในภาษาเขมรที่มีหลายความหมายและตรงกับในภาษาเขมร ก็ย่อมแสดงว่าผู้ใช้คำและความหมายเหล่านี้รู้ภาษาเขมรดี ตัวอย่างคำจากภาษาเขมรที่มีหลายความหมาย

ล้าง หมายถึงใช้น้ำทำความสะอาด หรือ ทำให้บริสุทธิ์

ประจบ หมายถึงสองสิ่งมาพบกัน สัมผัสกัน หรือ เอาใจ

ไว หมายถึง รวดเร็ว หรือ ฉลาด (หัวไว)

ผลัด หมายถึง เปลี่ยน(ผลัดใบ) หรือ แทนที่ (ผลัดเวร)

โคลง หมายถึง บทประพันธ์ร้อยกรองชนิดหนึ่ง หรือ อาการเคลื่อนไหวของเรือ เรือโคลง

(คำข้อมูลจาก อุไรศรี วรศรีน, 1984 และ Huffman and Im Proum, 1977)

เหตุผลทั้ง 6 ประการนี้แสดงให้เห็นว่าคำเขมรในภาษาไทยมีสถานภาพที่แตกต่างจากคำภาษาอื่น ๆ ในภาษาไทย คำเขมรเหล่านี้บ่งชี้ถึงความคุ้นเคยกับภาษาเขมร และการใช้ภาษาเขมรในชีวิตประจำวัน และที่สำคัญการใช้คำเหล่านี้บ่งบอกถึงการคิดและการถ่ายทอดความคิดแบบเขมร

4. สังคมทวิภาษา

“บุคคลทวิภาษา” หมายถึง บุคคลที่สามารถสื่อสารได้สองภาษา โดยความรู้และความสามารถในทั้งสองภาษาอาจเท่าเทียมกันหรือต่างกันก็ได้ เช่น คนไทยที่ไปศึกษาในประเทศที่ใช้ภาษาอังกฤษตั้งแต่อายุยังไม่ถึง 10 ปี เมื่อศึกษาจบระดับมัธยมปลาย หรือจบปริญญาตรี โดยทั่วไปก็จะสามารถใช้ภาษาอังกฤษได้ดีเท่ากับเจ้าของภาษาอังกฤษ และถ้าบุคคลดังกล่าวนี้มีโอกาสได้ใช้ภาษาไทยด้วยอย่างสม่ำเสมอในขณะที่ศึกษาอยู่ในประเทศที่ใช้ภาษาอังกฤษ ความรู้ความสามารถในการสื่อสารเป็นภาษาไทยและภาษาอังกฤษของคนๆนี้ก็ไม่น่าจะมีเท่าเทียมกัน แต่ถ้าคนไทยดังกล่าวนี้ไปศึกษาในประเทศที่ใช้ภาษาอังกฤษหลังจากจบปริญญาตรีในประเทศไทยแล้ว ความสามารถในการสื่อสารเป็นภาษาอังกฤษของเขาก็จะไม่ดีเท่ากับภาษาไทย บุคคลใน 2 กรณีนี้ก็จัดว่าเป็น “บุคคลทวิภาษา” เหมือนกัน แต่ระดับความเป็นทวิภาษาต่างกัน

“สังคมทวิภาษา” คือ สังคมที่มีการใช้ภาษา 2 ภาษาเพื่อการสื่อสารในสังคม สาเหตุที่ต้องใช้ 2 ภาษาอาจมีได้หลายประการ อาทิ เชื้อชาติ การเมือง และการบริหาร สังคมที่ประกอบขึ้นด้วยคนกลุ่มใหญ่ที่มีเชื้อชาติต่างกัน ก็จำเป็นต้องใช้ภาษาต่างกัน เช่น สิงคโปร์ เป็น สังคมพหุภาษา (มากกว่า 2 ภาษา) เพราะมีประชากรที่มีเชื้อชาติต่างกัน มีทั้งกลุ่มคนที่ใช้ภาษาจีน ภาษามา

เลย และภาษาทมิฬ ประเทศสิงคโปร์จึงต้องใช้ทั้ง 3 ภาษานี้เป็นภาษาราชการ แต่ด้วยเหตุผลทางการเมืองและการบริหาร ภาษาอังกฤษจึงเป็นภาษาราชการของสิงคโปร์ด้วย และเป็นภาษาที่ใช้กันกว้างขวางที่สุด คือ คนสิงคโปร์ส่วนใหญ่สื่อสารเป็นภาษาอังกฤษได้ แต่ไม่ใช่ภาษาทมิฬหรือภาษามาเลย์ สิ่งที่เกี่ยวข้องอย่างสำคัญกับการเป็นบุคคลหรือสังคมทวิภาษา คือ การสลับภาษา(code-switching) และการปนภาษา(code-mixing) เป็นธรรมชาติของคนที่ยู 2 ภาษา ที่มักจะใช้ภาษาสลับกันหรือปนกันกล่าวคือ ในขณะที่ใช้ภาษาหนึ่งอยู่ อาจนำ คำ วลี ประโยค หรือ ข้อความ จากอีกภาษาหนึ่งเข้ามาสลับใช้ หรือปะปนด้วย(Berthold, Mangubai and Bartorowicz, 1997 อ้างใน Skiba - Code Switching) ด้วยเหตุผลต่าง ๆ เช่น เพราะผู้สื่อสารเกิดความรู้สึกว่าภาษาหนึ่งไม่สามารถสื่อความหมายที่ตนต้องการได้ดีเท่ากับอีกภาษาหนึ่ง หรือ อาจเป็นเหตุผลทางสังคม เช่น การใช้คำอีกภาษาหนึ่งอาจสร้างความเป็นกันเองกับผู้ฟังได้ดีกว่าใช้เพียงภาษาเดียว เป็นต้น (Crystal, 1985)

ในกรณีภาษาเขมรและภาษาไทยนี้ ผู้เขียนเลือกใช้คำว่า การปนภาษา(code-mixing) เพราะมีหลักฐานว่ามีการนำหน่วยเติมหน้า(อุปสรรค หรือ prefix)แบบเขมรไปเติมกับคำมรดกไท(cognate) เช่น ดูก เป็น กระดูก(Varasarin, 1984) แสดงว่าผู้สื่อสารใช้กฎไวยากรณ์ภาษาเขมรปะปนกับภาษาไทย มีหลักฐานสำคัญ 2 ประการเกี่ยวกับการใช้ภาษาในสมัยอยุธยา (พ.ศ.1894-2310) ที่บ่งบอกถึงความเป็นสังคมทวิภาษาของเมืองพระนครศรีอยุธยา คือ การใช้คำราชาศัพท์ และวรรณกรรมคำประพันธ์ ดังได้กล่าวในข้างต้นว่าคนไทยรับศาสนาพุทธจากคนเขมร จึงทำให้คำศัพท์ภาษาไทยในแวดวงศาสนานี้เหมือนกับคำเขมร และต่างจากคำประเภทเดียวกันนี้ในภาษาไทยกลุ่มอื่นๆ คำบาลี-สันสกฤตที่ไทยรับมาจากเขมรจึงเป็นคำที่แปลงเป็นภาษาเขมรแล้ว ในสมัยกรุงศรีอยุธยามีการปกครองที่ยกย่องกษัตริย์เป็นสมมติเทพหรือเทวราชา กษัตริย์มีฐานะสูงเทียบเท่าพระพุทธเจ้า ซึ่งเป็นที่เคารพสูงสุด คำเรียกพระมหากษัตริย์ในสมัยอยุธยาและสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นจึงมีคำว่า “พระพุทธเจ้า (อยู่หัว)” อยู่ด้วยเสมอ ดังตัวอย่างจากกฎหมายตราสามดวง เล่ม 3 หน้า 1

“...จึงนายสามขลาเสมียนพระสุภาวะดีบังคมทูลแต่สมเด็จพระเจ้ารามธิบดีศรีบรมจักรพรรดิราชาธิราชบรมพิตรพระพุทธิเจ้าอยู่หัว...”

หน้า 23 “...จึงพระบาทสมเด็จพระเอกาทศวรรุอิศวรบนมนารถบรมบพิตรพระพุทธิเจ้าอยู่หัว ทรงพระ...”

หน้า 60 “...มีพระบันทูลสุรสีหนาทสมเด็จบรมบาทพระเจ้ามหาจักรพรรดิราชาธิราชรามธิบดีศรีสินทรนรินทรบรมบพิตรพระพุทธิเจ้าอยู่หัว...”

และเนื่องจากกษัตริย์มีฐานะสูงกว่าคนธรรมดา และเป็นเทพ การใช้ภาษาเกี่ยวกับเรื่องของกษัตริย์จึงต้องแตกต่างไปจากภาษาที่ใช้กับราษฎรธรรมดาทั่วไป และเหมือนกับภาษาที่ใช้เกี่ยวกับพระพุทธเจ้าซึ่งเป็นที่เคารพบูชาสูงสุด คำที่ใช้เกี่ยวกับเรื่องพระพุทธเจ้าและศาสนาส่วนใหญ่เป็นคำบาลี-สันสกฤต และผู้ถ่ายทอดศาสนาพุทธให้คนไทยเป็นคนเขมร คำในแวดวงศาสนาพุทธจึงมีคำบาลี-สันสกฤตและเขมรเป็นส่วนใหญ่ และเมื่อคนกรุงศรีอยุธยายกย่องกษัตริย์เป็นเทพและเทียบเท่าพระพุทธเจ้า คำที่ใช้พูดเกี่ยวกับกษัตริย์หรือราชาศัพท์จึงมีคำบาลี-สันสกฤตและเขมรเป็นหลัก แต่เนื่องจากผู้ใช้ราชาศัพท์เป็นคนพูดภาษาไทย จึงมีคำภาษาไทยปนอยู่ด้วยอีกภาษาหนึ่ง ดังนั้นในภาพรวมการใช้คำราชาศัพท์จึงประกอบไปด้วยคำจาก 3 ภาษา บาลี-สันสกฤต เขมร และไทย ทั้งนี้คำบาลี-สันสกฤตนับเป็นภาษาหลัก คำไทยโดยตัวเองไม่สามารถใช้เป็นคำราชาศัพท์ได้ ถ้าจะใช้คำไทยเป็นคำราชาศัพท์ก็ต้องดัดแปลงหรือเปลี่ยนสัญชาติคำให้เป็น “เขมร” เสียก่อน วิธีการเปลี่ยนคำไทยให้เป็นคำราชาศัพท์ทำได้ง่ายหลายวิธี เช่น เติมคำเขมร “ทรง” ลงหน้าคำกริยาและ “พระ” ลงหน้าคำนาม คำไทยธรรมดาจะกลายเป็นคำราชาศัพท์ได้ เช่น “ตัดสินใจ” เป็น “ทรงตัดสินใจ” “อาจารย์” เป็น “พระอาจารย์” วิธีการดัดแปลงคำธรรมดาให้เป็นคำราชาศัพท์นี้ อุไรศรี วรศรีน กล่าวว่าเป็นวิธีที่มีใช้อยู่ในภาษาเขมรและไทยยืมมา (Varasarin, 1984) ผู้ที่จะเปลี่ยนคำไทยธรรมดาให้เป็นคำราชาศัพท์ได้ต้องเป็นผู้ที่สามารถแยกได้ว่าคำใดเป็นเขมร คำใดเป็นไทย ฉะนั้นจึงต้องเป็นผู้ที่รู้ทั้งภาษาเขมรและภาษาไทย เราจึงสามารถอนุมานได้ว่า สังคมที่ใช้คำราชาศัพท์ ต้องเป็นสังคมทวิภาษา และที่เกี่ยวข้องกับราชาศัพท์ด้วยก็คือ การแบ่งหน้าที่ของภาษาในสังคม (Diglossia) ในสมัยกรุงศรีอยุธยา ภาษาบาลี-สันสกฤต และภาษาเขมรนับเป็นภาษาสูง ใช้ในแวดวงราชาศัพท์ ราชการ และวรรณคดี ส่วนภาษาไทยแท้ นับเป็นภาษาระดับล่าง ใช้ในครอบครัวและในหมู่คนธรรมดาทั่วไป (Diller, 1985; Khanittanan, 1998) อย่างไรก็ตามพระมหากษัตริย์ก็ทรงมีครอบครัว และที่สำคัญพระมหากษัตริย์มิใช่ผู้ใช้คำราชาศัพท์ แต่เป็นขุนนางและข้าราชการที่ใช้คำราชาศัพท์ พระมหากษัตริย์นั้นทรงใช้ภาษาไทยธรรมดาเมื่อมีพระราชดำรัสกับคนทั่วไป

อย่างไรก็ตาม ภาษาในแวดวงราชาศัพท์แตกต่างจากภาษาในแวดวงศาสนาพุทธตรงที่ ในแวดวงหลังนี้ เป็นภาษาแบบบรรยายและตายตัว ส่วนภาษาในแวดวงราชาศัพท์ เป็นภาษาที่มีการแลกเปลี่ยนกัน มีผู้ส่งสารและผู้รับสาร มีสภาพการสื่อสารจริงที่ ทำให้เกิดพัฒนาการเฉพาะตัวขึ้น คือ การปนภาษา (code-mixing) ถ้าเราพิจารณาการใช้ถ้อยคำในราชาศัพท์ เราจะเห็นว่าผู้พูดภาษาปนภาษาบาลี-สันสกฤต กับ เขมรและไทย ในทำนองเดียวกันกับที่เราเห็นนักวิชาการหรือคนไทยที่รู้ภาษาอังกฤษดี (และไม่ใช้อาจารย์ภาษาไทย) ในปัจจุบัน พูดภาษาไทยคำหนึ่งภาษาอังกฤษคำหนึ่ง ปนกัน ดังตัวอย่างการใช้คำราชาศัพท์ไทย

ขอ	เดชะ	ฝ่า	ละออง	ธุลี	พระ	บาท
ไทย	บ-ส	ไทย	เขมร	บ-ส	บ-ส	บ-ส

พระ บาท สมเด็จ พระ เจ้า อยู่ หัว เสด็จ พระ ราช ดำเนิน ไป ....

บ-ส บ-ส เขมร บ-ส ไทย ไทย ไทย เขมร บ-ส บ-ส เขมร ไทย
โดยทั่วไปการปนภาษาในระดับบุคคลจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อบุคคลนั้นๆ รู้ 2 ภาษาอย่างดี แต่กรณีคำราชาศัพท์นี้เป็นเรื่องระดับสังคม และเป็นกฎของสังคมที่มีรูปแบบตายตัว เราจึงอนุมานได้ว่าสังคมต้องเป็นสังคมทวิภาษาจึงจะมีกฎระเบียบการใช้ราชาศัพท์ได้

หลักฐานหรือร่องรอยสำคัญที่แสดงว่ากรุงศรีอยุธยาเป็นสังคมทวิภาษาอีกประการหนึ่ง คืองานวรรณกรรม ในยุคนี้มีวรรณกรรมเกิดขึ้นหลายเรื่องและภาษาที่ใช้เขียนวรรณกรรมก็มีลักษณะคล้ายการใช้ราชาศัพท์คือ ประกอบด้วยคำจาก 3 ภาษา - เขมร บาลี-สันสกฤต และไทย งานบางเรื่องในสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนต้นเป็นภาษาบาลี-สันสกฤตล้วนๆ เช่น มหาชาติ เพราะพระผู้เผยแผ่ศาสนาไม่สามารถใช้ภาษาไทยได้และไปพึ่งเทศน์ที่เรียกกันว่าไปพึ่งเทศน์มหาชาติ ถึงไม่เข้าใจก็ได้บุญ ต่อมาจึงเกิดการแปลบาลี-สันสกฤตขึ้น และในคำแปลก็มักใช้คำเขมรสลับปนกับคำไทย ซึ่งแสดงให้เห็นว่าคนแปลรู้ทั้ง 2 ภาษาอีกเช่นกัน ดังตัวอย่างมหาชาติคำหลวง (จากพิชิต สุคนิจ หน้า 85)

ร้าย

อมิตตตาปนา สมมา พราหมณ ปฏิชคคต อันว่า อมิตตา ก็ อยู่ บำเรอเซอภักดี งาน
พราหมณหนักมันก็เอา งานพราหมณเบา มันก็สู้ บมิอาจเยยชู้ ทำคตคู้แก่พราหมณ ผดุงโดยตา
ทุกเมื่อแล

อมิตตตาปนา	สมมา	พราหมณ	ปฏิชคคต	บ-ส
อันว่า	ไทย	ก็	อยู่	ไทย
บำเรอเซอ	เขมร	ภักดี		บ-ส
งาน	ไทย	พราหมณ		บ-ส
หนักมันก็เอา	ไทย	เบา มันก็สู้		ไทย
บมิ	ไทย	อาจเยยชู้		เขมร
ทำ	ไทย	คตคู้		เขมร?
ผดุงโดย	เขมร			

และงานบางงานก็เป็นภาษาเขมรทั้งหมด เช่น คำฉันท์ดุขภูสิ้งเวยกถ่อมช้างโดย ขุนเทพทวี(ไผทยากกร, หน้า 70) งานนี้ผู้ที่ไม่รู้ภาษาเขมรจะอ่านไม่เข้าใจ ดังตัวอย่างเช่น

พระกษมตนาพลผอง	เตริวไพรสรดอง
มิเราะกันลองสบนา	
และมีันนุมางสมายอุรา	นักสกลสมนา
บุชาดนุพระไพโร	
เทียนธูปบุษปนุลาชลมโดง	บุชาพระไพโร
และไกรและพระผอง	

การที่มีผู้ประพันธ์งานเป็นภาษาเขมรและงานเป็นที่รู้จักแพร่หลายมาจนถึงยุคปัจจุบัน ย่อมแสดงว่ามีผู้นิยมงานและรู้ภาษาเขมรดี ซึ่งทั้งหมดนี้ชี้ว่า สังคมสมัยกรุงศรีอยุธยา เป็นสังคม ทวีภาษา และใช้ภาษาเขมรและภาษาไทยเป็นควบคู่กันในสังคม การสลับและการปนภาษามีให้เห็นอยู่ทั่วไปในการใช้ภาษาในโอกาสต่าง ๆ

ประการสุดท้ายในแง่ตัวภาษา มีคำศัพท์ที่มีลักษณะการแปลคำที่น่าสนใจอยู่จำนวน หนึ่ง คำเหล่านี้เป็นคำประสม ประกอบด้วย คำไทยและคำเขมรที่มีความหมายเหมือนกัน เช่น

ไทย + เขมร	เขมร + ไทย
หวัทบาล	จิตใจ
ชื่อตรง	เกรงกลัว
ชี้แจง	แสวงหา
โกรธเคือง	
ไกลชิด	

ในปัจจุบันคำประสมเหล่านี้มีความหมายต่างจากคำเดี่ยวๆที่นำมาประสมกัน แต่ใน สังคมเมื่อประมาณ 500 ปีที่แล้ว สำหรับผู้ที่รู้ 2 ภาษาหรือใช้ 2 ภาษาในชีวิตประจำวัน คำ ประเภทนี้อาจจะมีที่มาจากการแปลก็ได้ ดังการใช้ภาษาที่ปรากฏอยู่ในสังคมปัจจุบัน เช่น

“ถ้ามันมี market value มูลค่าตลาดที่สูง”

“งานนี้เราต้องวางแผน plan ให้ดี”

สังคมสมัยกรุงศรีอยุธยาซึ่งเป็นสังคมทวิภาษานี้ คงจะมีคนพูดภาษาเขมรร่วมอยู่กับคนพูดภาษา ไทยอย่างใกล้ชิดจึงทำให้เกิดการปนภาษา และการถ่ายเทลักษณะภาษาเขมรเข้าสู่ภาษาไทยใน ปริมาณที่มากมายและในทุกด้าน และทุกระดับของภาษา ตั้งแต่คำราชาศัพท์จนถึงคำสวดและคำ เรียกอวยยะเพศ ดังได้กล่าวแล้วในข้างต้น ทางด้านประวัติศาสตร์มีข้อมูลที่แสดงว่ากรุงศรี

อยุธยาได้กวาดต้อนคนเขมรมาได้เป็นจำนวนมาก คือ พระราชพงศาวดารกรุงเก่า ฉบับหลวง ประเสริฐอักษรนิติ์ เขียนไว้ว่า

คักราช ๘๐๕ จอศก (พ.ศ.๑๙๔๕) เสด็จไปปราบพรรคและตั้งทัพหลวง ต้าบลปะทายเขมร ครั้งนั้นได้เชลย ๑๒๐,๐๐๐ ทัพหลวงเสด็จกลับ(คืน)

จำนวนคนเขมรที่กวาดต้อนได้มานี้ นับว่ามากมาย อาจจะมีจำนวนน้อยกว่าคนที่พูดภาษาไทยที่มี อยู่ในกรุงศรีอยุธยาในขณะนั้นไม่มากนัก แต่ที่แน่ ๆ ก็คือคนเหล่านี้ต้องกลายเป็นชนกลุ่มน้อย ในอาณาจักรของคนไทย พวกเขาต้องเรียนรู้ภาษาไทยเหมือนอย่างที่คุณไทยต้องเรียนรู้ภาษา เขมรในอาณาจักรนครวัด และพวกเขาก็กลายเป็นคนทวิภาษาเหมือนคนไทย และทั้งคนเขมร และคนที่พูดภาษาไทยมาแต่เดิมนี่ต่างก็ถ่ายเทลักษณะภาษาเขมรเข้าสู่ภาษาไทยเมื่อใช้ภาษาไทย และคนทั้งสองกลุ่มนี้ในตอนท้ายสมัยอยุธยา ก็เลิกใช้ภาษาเขมร ใช้แต่ภาษาไทยภาษาเดียว เพราะภาษาเขมรมีใช้ภาษาของผู้ปกครองอีกแล้ว และเหมือนกับชนกลุ่มน้อยทั่วไปที่ถูกละเลย ในช่วงอายุคนที่ 4-5 ที่อยู่ในเมืองใหญ่ มักเลิกใช้ภาษาของบรรพบุรุษ การย้ายภาษา (language shift) ในทำนองนี้มีผลมากต่อการถ่ายเทลักษณะภาษาเขมรสู่ภาษาไทย เพราะในช่วงแรก ๆ คน เขมรที่ย้ายภาษายังคงคิดและถ่ายทอดความคิดแบบภาษาเขมรอยู่ จึงทำให้นำคำและวิธีการพูด แบบเขมรมาใช้เมื่อพูดไทย

5. บทสรุป

ผู้เขียนได้เสนอความคิดว่าคำภาษาเขมรที่มีอยู่มากมายในภาษาไทย ไม่น่าจะเป็นคำยืม ทั้งหมด เพราะคำจำนวนมากไม่มีลักษณะและธรรมชาติของคำยืม ที่สำคัญคำเขมรมีปริมาณ มากกว่าคำมรดกไทย (cognate) คำมีความหมายครอบคลุมทุกด้าน และเป็นคำตั้งแต่ระดับสูง สุดจนถึงระดับต่ำสุด ถ้าเราตัดคำเขมรทั้งหมดออกจากภาษาไทย ภาษาไทยก็จะแตกต่างไปจาก ที่เป็นอยู่โดยสิ้นเชิง และคงจะใกล้เคียงกับภาษาไทยในจีน อินเดีย และเมียนมาร์มากขึ้น คือมี คำศัพท์น้อยลงกว่าครึ่งภาษาและไม่มีคำหลายพยางค์ เช่น สำราญ สนุก สะทกสะท้าน ประโยคก็ จะสั้นลงเพราะไม่มีคำเชื่อม เช่น “เพราะ” หรือ “โดย” การถามคำถามก็จะต่างไปเพราะไม่มีคำ ว่า “หรือ” ใช้ เป็นต้น ผู้เขียนได้พยายามอธิบายให้เหตุผลว่าเหตุที่มีคำภาษาเขมรเป็นจำนวนมาก ในภาษาไทยนั้นเป็นเพราะสังคมในสมัยอยุธยาเป็นสังคมทวิภาษา คนในสังคมใช้ภาษาไทย และภาษาเขมรควบคู่กัน และการสลับภาษาเกิดขึ้นเป็นประจำ และท้ายที่สุดได้เกิดการย้ายภาษา จากเขมรเป็นไทยทำให้เกิดการถ่ายเทลักษณะภาษาเขมรเข้าสู่ภาษาไทยมากมาย

เอกสารอ้างอิง

- โมทยากร. 2516. *วรรณกรรมไทย*. พระนคร : สำนักพิมพ์พิทยาคาร.
- พิชิต สุคนิจ. 2536. *วรรณกรรมไทย*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์.
- Aymonier, E. 1903. *Le Siam Ancien*, JA.
- Barua, Rai Sahip Golap Chandra. 1985. *Ahom Buranji*. Guwahati: Spectrum Publications.
- Bloomfield, L. 1939. *Language*. New York: Holt, Rinehart and Winston.
- Crystal, D. 1987. *The Cambridge Encyclopedia of Language*. Cambridge University Press: Cambridge.
- Diller, Anthony V.N. 1985. "High and Low Thai: Views from within". *Pacific Linguistics* A67: 5-76.
- Huffman, Franklin, E. and Im Proum. 1977. *Cambodian Literary Reader and Glossary*. NY : Southeast Asia Program. Cornell University, Ithaca.
- Jacob, Judith M. 1974. *A Concise Cambodian-English Dictionary*. London : Oxford University Press.
- Khanittanan, W. 1998. "An Aspect of the Origins and Development of Politeness in Thai". บทความเสนอต่อที่ประชุม International Symposium on Politeness ที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- Lewitz, S. 1976b. *Recherches sur le Vocabulaire Cambodgien III. Mots Khmers Consideres a Tort comme d'Origine Siamoise*, J.A., fas. 3-4
- Luo, Yongxian. 1999. *A Dictionary of Dehong, Southwest China*. Canberra : Research School of Pacific and Asian Studies. The Australian National University.
- Skiba, Richard. [file://C:\My Documents\Nat\Skiba-Code Switching as a Countenance of Language Interference \(1-TESL-J\).html](file://C:\My Documents\Nat\Skiba-Code Switching as a Countenance of Language Interference (1-TESL-J).html).
- Varasarin, Uraisri. 1984. *Les Elements Khmers Dans La Formation De La Langue Siamoise*. Paris : Societe D' etudes Linguistiques et Anthropologiques De France.